

Kulturell överlägsenhet och lika behandling utifrån maskulina normer

En feministisk kritisk diskursanalys av Försvarsmaktens riktlinjer och soldaters
uppfattning kring försvarets genusarbete.

Av Karolin Beskow

Lunds universitet: Statsvetenskapliga institutionen

Kurskod: FKVK02

Vårterminen 2018

Handledare: Annika Bergman-Rosamond

Antal ord: 8392

Sammanfattning

Studien syftar till att undersöka tomrummet mellan Försvarmaktens riktlinjer och soldaternas uppfattningar av Försvarmaktens genusarbete och hur tomrummet yttrar sig i praktiken. Studiens metod utgörs av en feministisk kritisk diskursanalys baserad på Faircloughs tredimensionella analysverktyg och materialet omfattas av Försvarmaktens Handbok Gender och intervjuer av soldater. Studien visar att Försvarmaktens riktlinjer kring genuset skiljer sig avsevärt åt från soldaternas uppfattningar. Dock visar det sig att Försvarmaktens riktlinjer kring genuset är förenligt med soldaternas uppfattningar när det kommer till upprätthållandet av maskulina normer som baseras på Försvarmaktens roll som försvarare.

Nyckelord: Genusperspektiv, genusarbete, genuskoder, maskulinitet, femininitet, jämställdhet, feministisk poststrukturalism, könsbinär, gender, Försvarmakten, soldat.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Avgränsning.....	6
1.3 Förkortningar och begrepp.....	6
1.4 Disposition.....	7
2. Bakgrund	7
3. Teori	8
3.1 Genuskoder baserat på könsbinärer.....	8
3.2 Militära institutionen och maskulinitet.....	9
3.3 Implementering av genus omfattar både kvinnor och män.....	9
3.4 Distinktionen ‘kvinna och soldat’.....	10
3.5 Genus: Mer än bara kön.....	10
3.6 Teorins utförande.....	11
4. Metod och material	12
4.1 Samtalsintervjuer.....	12
4.2 Urval och empiriskt material.....	13
4.3 Feministisk kritisk diskursanalys.....	13
4.4 Operationalisering.....	15
5. Analys	16
5.1 Användningen av könsbinärer.....	16
5.2 Kvinnor och män i Försvarsmakten.....	22
5.3 Resultat.....	25
6. Slutdiskussion	27
6.1 Framtida forskning.....	27

Referenser

1. Inledning

Sedan år 2015 så har den svenska regeringen uttalat ambitionen att vara ett föregångsland när det gäller jämställdhet och implementeringen av FN resolutionen 1325 om Kvinnor, Fred och Säkerhet (Aggestam & Bergman Rosamond, 2016: 323), (Eduards, 2012: 57). Resolutionen som antogs år 2000 av FNs säkerhetsråd, syftar till att stärka kvinnors roller före, under och efter konflikter och har med sitt normativa ramverk präglat svensk utrikes- och säkerhetspolitik (Aggestam & Bergman Rosamond, 2016: 324) inte minst sen 2014 när den rödgröna koalitionsregeringen antog en feministisk säkerhetspolitik. Detta avspeglas även i Sveriges beslut om att anta en nationell handlingsplan för att implementera genusperspektiv inför stundande internationella och fredsbyggande operationer. Försvarsmakten framhävs som en av de främsta aktörerna som skall uppfylla målen för resolution 1325 (Regeringen, 2016). Detta kan även utläsas utifrån regleringsbrevet för budgetåret 2013 avseende Försvarsmakten då regeringen beslutade om att "Försvarsmakten ska verka för att öka andelen kvinnor på alla nivåer inom myndigheten i syfte att åstadkomma en jämnare könsfördelning" (Regeringen, 2012). Försvarsmaktens målsättning att förbättra arbetet kring implementering och integrering av genusperspektiv utgår således från den svenska regeringens riktlinjer om att inkludera kvinnor och att implementera genusperspektiv i sin verksamhet både inom och utanför Sverige (Kronsell, 2012: 91-92). Utifrån Försvarsmaktens internationella samarbeten, som baseras på demokratiska normer och värderingar, och som frångått fokus kring nationens säkerhet till att mer riktas till människors säkerhet har inneburit en förändrad syn på genus och kön inom Försvarsmakten (Kronsell, 2012: 91-92), (Bergman Rosamond & Kronsell, 2017: 3). Samtidigt så har återigen mer fokus börjat riktas mot säkerheten i närområdet vilket resulterat i att Försvarsmakten bland annat stationerat soldater på Gotland (regeringen.se). Utifrån detta så finns det möjligtvis en förändrad bild kring hur kön och genus skapas och upprätthålls inom Försvarsmakten. Denna studie antar således ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv för att undersöka vad Försvarsmakten uttalar för riktlinjer kring sitt genusarbete och om riktlinjerna kan sammanbindas med soldaters uppfattningar kring genusarbetet.

1.1 Syfte och frågeställning

Försvarmakten har haft svårt att frångå de traditionella tankarna kring militär styrka och säkerhet vilket har försvårat implementeringen av genusperspektiv i det praktiska arbetet då Försvarmakten fokuserat på materiella och tekniska aspekter och således inte prioriterat andra mjuka aspekter som rör genus (Egnell, et al., 2014: 22, 31). Denna studie har relevans i ett freds- och konfliktvetenskapligt sammanhang eftersom Försvarmakten, som en militär aktör, numer förväntas försvara civila i en konflikt både nationellt och internationellt.

Min studie bygger på diskursiv analys men även mina egna erfarenheter inom Försvarmakten som tidigare yrkesverksam soldat. I rollen som soldat fick jag inblick i avsaknaden av ett uttalat genusperspektiv hos soldater och hur detta yttrade sig i praktiken. Således ämnar jag undersöka tomrummet mellan Försvarmaktens riktlinjer och hur soldaterna omsätter dessa i praktiken eller förhåller sig till dessa. Huvudfrågeställningen i denna studie är:

- **I vilken utsträckning är Försvarmaktens riktlinjer kring genus förenlig med soldaters uppfattningar om implementeringen av genusperspektiv?**

För att besvara studiens huvudfrågeställning så kommer jag även att utgå från två operationella frågeställningar:

- **Hur används könsbinärer av Försvarmakten i beskrivningen av en befolkning?**
- **Hur framställs män och kvinnor i Försvarmaktens egna verksamhet?**

1.2 Avgränsning

Handbok gender är en bok i tre delar som Försvarsmakten lanserade i september 2016. Handbok Gender syftar till att integrera och implementera genusperspektiv inom Försvarsmaktens verksamhet i Sverige samt verksamheten som bedrivs utomlands. Studiens analysdel omfattar alla tre delar ur Handbok Gender.

Mitt urval av svarspersoner till studiens samtalsintervjuer är 10 soldaters reflektioner kring genusarbetet, anställda vid P7 Revingehed. Alla soldaterna har deltagit i utlandsmission. Det som citeras i analysen representerar vad jag kunnat utläsa som den dominerande diskursen av intervjuerna. Syftet med att intervjua soldater är att samla in empiri längst ner i kedjan för att avgöra hur dessa uppfattningar är förenliga med Försvarsmaktens riktlinjer i Handbok Gender som representerar empirin längst upp i kedjan.

Metoden i denna studie är baserad på kritisk diskursanalys med utgångspunkt i studiens teori om vikten av en feministisk poststrukturalistisk infallsvinkel. Metoden utgår från Faircloughs tredimensionella analysverktyg. Studien förhåller sig till Faircloughs tre dimensioner: texten, diskursiva praktiken och den sociala praktiken. Huvudfokus kommer dock läggas på texten och den diskursiva praktiken medan endast en kortare reflektion kommer att behandlas inom den sociala praktiken. Detta för att studien ska bli så djupgående som möjligt och således inte bli alltför omfattande och bred.

Studiens analysdel avgränsas på så vis att den utgår från de två operationella frågeställningarna som hjälper mig att besvara studiens huvudfrågeställning.

1.3 Förkortningar och begrepp

CDA - Kritisk diskursanalys

Gender - Engelska motsvarigheten till begreppet genus som används av Försvarsmakten.

Genus - Svenskt begreppet som omfattar de normer, föreställningar och egenskaper som ett sammanhang tillskriver kvinnor och män. Femininitet och maskulinitet förändras i olika sammanhang, kulturellt och historiskt.

Genusarbete - Försvarsmaktens arbete för att implementera genusperspektiv.

Könsbinär - Synen på könen, kvinna och man, som två statiska motpoler.

1.4 Disposition

Studien är uppdelad i sex avsnitt som disponeras på följande sätt: Inledningsvis redogör jag kortfattat för bakgrunden till Försvarmaktens arbete kring implementering av genusperspektiv för att sedan i avsnitt tre behandla teorin som studien utgår från. I avsnitt fyra diskuterar jag val av metod och material. Där behandlas samtalsintervjuer, urval av empiriskt material, feministisk kritisk diskursanalys samt operationaliseringen av dessa. Avsnitt fem omfattas av studiens analys av Handbok Gender och soldaternas uppfattningar kring genusarbetet och dess resultat. Studien avslutas med en slutdiskussion som även innehåller förslag på framtida forskning i avsnitt sex.

2. Bakgrund

Små militära institutioner är normativa på så sätt att de tävlar med de dominanta världsledande militära institutionerna i syfte att vinna legitimitet och status inom den internationella arenan (Sasson-Levy, 2011: 398). Detta normativa förhållningssätt avspeglas även i resolution 1325s inflytande i den svenska politiken som ligger till grund för regeringens riktlinjer som den svenska Försvarmakten uppmanas följa. Med anledning av resolutions 1325s inflytande har regeringen gett riktlinjer till Försvarmaktens om att bland annat rekrytera fler kvinnor (Eduards, 2012: 57). År 2010 lanserades Försvarmaktens genusrådgivare inom myndigheten och år 2012 upprättades Nordic Centre for Gender in Military Operations (NCGM) som arbetar för att genusperspektiv ska implementeras i Försvarmaktens verksamhet (Kronsell, 2012: 91-92). Försvarmaktens före detta genusrådgivare, Charlotte Isaksson, menar att oförmågan att inkludera ett genusperspektiv i Försvarmaktens verksamhet i exempelvis Afghanistan har varit ett faktum. Innan Försvarmakten påbörjade arbetet för att implementera resolution 1325 reflekterade inte Försvarmakten över att de endast nådde ut till den manliga delen av befolkningen (Larsson & Lorentzi, 2010: 63). Detta ledde till att kvinnor i olika konfliktområden uttalade missnöje med de fredsbevarande insatserna då deras behov inte tillgodoseddes (ibid: 20). Arbetet för att nå ut till kvinnliga delen av befolkningen i ett konfliktområde har således inneburit att Försvarmakten mer frångått traditionell militär taktik, och istället börjat arbeta utefter en taktik som bland annat innefattar samverkan, som är bättre lämpad för mänsklig säkerhet (Bergman Rosamond & Kronsell, 2017: 3). Försvarmakten har dock haft svårigheter med att frångå de traditionella tankarna kring militär styrka och säkerhet då verksamheten prioriterat "hårda", materiella frågor istället för "mjuka" frågor såsom genus

(Egnell, et al., 2014: 4-10). Det som varit en framgångsfaktor för implementering av genusperspektiv har således varit att framställa syftet med implementering av genusperspektiv som ett sätt att effektivisera Försvarmaktens sätt att lösa uppgifter (Egnell, et al., 2014: 6-15).

3. Teori

Det teoretiska ramverket kommer att utgå från feministisk poststrukturalism med fokus på de utmaningar som teorin menar att militära institutioner står inför gällande implementering av genusperspektiv i sitt dagliga arbete. Avsnittet avslutas med en kort redogörelse för teorins utförande i relation till studiens syfte.

3.1 Genuskoder baserat på könsbinärer

Feministisk poststrukturalism ifrågasätter hur människor kategoriseras utefter könsbinärerna 'kvinna' och 'man' och att föreställningar kring dessa kategorier tas för givna (Bergström & Boréus, 2012: 29). Kön konstrueras genom sociala och kulturella ideer om maskulinitet och femininitet där kvinnlighet oftast anses som underordnat i opposition till manlighet som oftast anses överordnat (Nordenstam, 2003: 40-42). Människor kategoriseras utefter föreställningar kring kön som genom historien normaliserats genom normer och regler och som således obemärkt präglar människors identiteter och deras agerande (Peterson, 2010: 18-21, 27). Genuskoder innebär således att föreställningar kring kön har genom historien konstituerat maktförhållanden mellan det feminina och det maskulina där *maskulina koder* står i överordnad opposition till *feminina koder* och uppfattas som ett "naturligt tillstånd" (Lazar, 2007: 146), (Peterson, 2010: 18). Det 'naturliga tillståndet' av genuskodade maktförhållandena verkar systematiskt och institutionellt och inte på valet av den enskilde individen (Peterson, 2010: 18-21). Kön är således en kategori som skapas i en särskild kontext och är en produkt av sociala handlingar. Vad som anses vara kvinnligt eller manligt är således inte statiskt och kan förändras med kulturen (Nordenstam, 2003: 42-43).

3.2 Militära institutionen och maskulina koder

Militära institutioner kan ses som extremfall när det handlar om sammanhang som formar och formas av genuskoder (Persson, 2010: 148). Traditionellt har militären, säkerhet och försvar associerats med det manliga könet där länken mellan soldat och maskulinitet länge ansetts som det normala (Kronsell, 2012: 5, 41-44). De genuskodade föreställningarna som existerar i militära institutioner grundar sig i hur militärtjänst länge förknippats med mäns plikt att försvara staten och skydda befolkningen som till huvuddel omfattats av kvinnor som utmålats som offer (Sasson-Levy, 2011: 392). Militära institutioner har således länge varit maskulint kodade där maskulina normer dominerat och som därmed gett utrymme för män att utöva makt genom institutionen (Jansson & Freidvall, 2011: 138). I en maskulint dominerad kontext, som en militär institution, är det svårt för normbrytande idéer att ta plats. Till exempel kan människor välja att protestera mot de normer som existerar men inte utan att själva bli synliga som avvikande från den norm som dominerar (Persson, 2010: 156, 159).

3.3 Implementering av genus omfattar både kvinnor och män

Eftersom att människors föreställningar om vad som kan adresseras könsbinärerna 'kvinna' och 'man' så har en av utmaningarna med implementering av genusperspektiv således innefattas av att genusfrågor ansetts vara kvinnofrågor bland soldater då kvinnors utsatthet lyfts fram som en del av Försvarsmaktens uppgifter att "komma till undsättning" (Larsson & Lorentzi, 2010: 62), (Eduards, 2012: 61). Konceptet genus har relaterats till resolution 1325 och således "klumpats ihop" till att vara en kvinnofråga då män inte identifierats som en grupp som gender och 1325 kunnat adressera till (Heathcote & Otto, 2014: 52-53), (Shepherd, 2008: 115-116). Ett poststrukturalistiskt feministiskt perspektiv ifrågasätter hur tendensen varit i Försvarsmakten när det gäller hur konceptet genus inte förklarats som en social praktik som är socialt konstruerad. Detta eftersom att det skapar föreställningar om att genus inte är något som kan adresseras till män eller konstruktionen av maskulinitet (Heathcote & Otto, 2014: 56). Försvarsmaktens arbetet för implementering av genusperspektiv har således aldrig syftat till att förändra maskulina normer och har istället reproducerat dominerande maskulina normer inom Försvarsmakten (Kronsell, 2012: 94), (Eduards, 2012: 54).

3.4 Distinktionen ‘kvinna och soldat’

Kvinnliga egenskaper har framställts vara nödvändiga inom fredsbyggande operationer för att kunna samla in information om säkerhetsläget men också för att förespråka jämlikhet mellan könen (Kronsell, 2012: 91), (Bergman Rosamond & Kronsell, 2017: 2). Den generella bilden av den kvinnliga soldaten inom Försvarsmakten har således varit att hon bör inkluderas i Försvarsmakten om hon kan bidra med sina egenskaper som kvinna som en “medsystem” för de lokala kvinnorna i ett insatsområde utomlands (Eduards, 2012: 61). Rollen som kvinnlig soldat har även visat sig utmana genuskoder som annars utgjorts av föreställningar av mannen som beskyddare och kvinnan som offer. Stereotypa föreställningar kring könen har således utmanats då den svenska kvinnliga soldaten förväntats försvara ‘den andra kvinnan’ (Bergman Rosamond & Kronsell 2017: 6). Inom Försvarsmakten så har den kvinnliga soldatens betydelse lyfts fram som en resurs baserat på att hon just är en kvinna vilket placerat den kvinnliga soldaten i ett könskategoriserat fack där distinktionen mellan könen reproducerats inom Försvarsmaktens egen verksamhet (Persson, 2010: 157, 160), (Eduards, 2012: 53). Denna distinktion innebär att kvinnliga soldater tillskrivs roller som kvinna och soldat medan manliga soldater endast tillskrivs rollen som soldat (Kronsell, 2012: 46). Distinktionen mellan kvinnor och män har således används som redskap för att gynna en dominerande maskulin norm där jämställdhet inte baseras på *“friheten från systematisk undergivelse baserat på kön”* utan istället på att *“behandla alla lika utifrån maskulina normer”* (Eduards, 2012: 55-56). På så vis så har jämställdhetsfrågan inom Försvarsmaktens verksamhet förskjutits till att vara *“en internationell jämställdhetsfråga”* med fokus på hanteringen av bristande jämställdhet i ett insatsområde utomlands och där jämställdheten inom den egna verksamheten tenderat att glömmas bort (Persson, 2010: 162).

3.5 Genus: Mer än bara kön

Den “andra kvinnan” har utmålats som någon som behöver räddas och som den västerländska mannen utmålats som en “en räddare i nöden” från “de andra männen” (Eduards, 2012: 61).

‘Kulturell medvetenhet’ har visat sig vara användbart för militären men det har också visat sig skapa en “kulturell överlägsenhet” gentemot utländska befolkningen vilket resulterat i att framförallt stereotypa framställningar av kvinnliga befolkningen producerats (Bergman Rosamond & Kronsell, 2017: 10). Kvinnors situation har således problematiseras ur ett genusperspektiv och förstärkt självbilden av svenska soldater som “jämställda, upplysta och

moderna” i jämförelse med utländska män (Persson, 2010: 161-162). På så vis så har implementeringen av genusperspektiv blivit ett arbete mot ojämställda villkor i ett insatsområdet och som stärker och reproducerar maskulina normer inom Försvarens egna verksamhet (Persson, 2010: 160-161). Femininitet i relation till maskulinitet underkastar således inte endast kvinnor utan marginaliserar även män genom exempelvis rasifiering där ‘den andra mannen’ tillskrivs feminina karaktärsdrag såsom svag, irrationell och oberäknelig i relation till sin egen grupp som tillskrivs egenskaper såsom stark, rationell och respektabel (Kronsell & Svedberg, 2012: 21). På så vis ter sig inte genuskodad maktordning endast baserat på könsidentiteter utan även andra identiteter som klassificeras som mer privilegierad på bekostnad av en annan mindre privilegierad grupp (Heathcote & Otto, 2014: 8), (Jansson & Freidvall, 2011: 21-22). Med andra ord så privilegierar inte maskulina koder alla män då även män kan underordnas inom en särskild maskulint dominerande diskurs (Peterson, 2010: 18). Även sexualitet spelar en viktig roll i konstruktionen av maskulinitet och femininitet där heterosexualitet utgör normen (Kronsell, 2012: 8-9). För att undvika risken att maktrelationer mellan feminina koder och maskulina koder blir osynliga så bör olika kategorier som klass, sexualitet, etnicitet och kön integreras med varandra (Kronsell, 2012: 8, 46-47).

3.6 Teorins utförande

Feministisk poststrukturalism hjälper mig att granska det ‘naturliga tillståndet’ av särskilda föreställningar kring könsbinärerna ‘kvinna och man’ samt dess inverkan som tas för givna. I detta avsnitt har teorin belyst hur genuskoder ter sig genom att det maskulina står över det feminina och utgör således en genuskodad maktordning mellan dessa. Teorin har även redogjort hur militären domineras av maskulina koder och vilka utmaningar som genusarbetet stått inför inom Försvarens makt. Hur genuskodad maktordning ter sig baserat på andra identiteter utöver kön har även redogjorts. Eftersom att föreställningarna kring könsbinärer är så sedimenterade i Försvarens makt så hjälper teorin mig att förstå om genuskoder produceras och reproduceras i vad som framställs i Försvarens riktlinjer och soldaternas uppfattning kring arbetet för att implementera genusperspektiv.

4. Metod och material

I detta avsnitt redogörs studiens metod i relation till hur materialet kommer att analyseras.

Inledningsvis så redogörs tillvägagångssättet för hur samtalsintervjuerna genomförts. Vidare förklarar jag hur jag avser använda mig av feministisk kritisk diskursanalys.

4.1 Samtalsintervjuer

Vid samtalsintervjuer går undersökningen ut på att personerna som blir intervjuade svarar baserat på sina egna tankar och reflektioner. Det har således varit soldaternas tankegångar och uppfattningar som stått i centrum för mina intervjuer. Vid samtalsintervjuer handlar det om att gå på djupet genom samtalet för att vidare kunna kartlägga människors uppfattningar inom ett område. På detta sätt kan begrepp utvecklas och kategorier kan definieras i studien. Syftet med samtalsintervjuerna har således varit att fånga in och kartlägga soldaternas olika uppfattningar kring implementering av genusperspektiv. När jag inte längre kan finna några nya svarskategorier har jag kommit till en punkt som kallas för teoretisk mättnad vilket jag då kan generalisera svaren. Jag har valt att ställa öppna frågor vilket innebär att jag möjliggjort för soldaten att själv välja vad hen vill svara utan styrningar från mig (Esaiasson et al. 2012: 228-229). Samtalsintervjuer kan fungera som ett komplement till annan forskning "I en tät dialog med tidigare forskning kan ett upplägg som från början kanske verkar mindre ambitiöst komplettera annan forskning" (Ibid 257).

Under intervjuerna har jag försökt vara medveten om mina egna fördomar och antaganden för att undvika att missa fånga upp soldaternas åsikter och tankar. För att underlätta min roll som intervjuare har jag valt att förhålla mig till Kristine Höglunds och Magnus Öbergs rekommendationer gällande olika faser i en samtalsintervju (2011: 139-140). I den inledande fasen har jag som uppsatsförfattare förklarat för soldaten vad syftet med intervjun varit samt redogjort för soldaten att hen kommer vara anonym i studien. I den andra fasen har jag ställt initiala frågor som en "uppvärmning" inför de huvudfrågor som senare ställts. Soldaten har fått uppge sin ålder, sitt kön, sin befattning, sina antal verksamma år i Försvarsmakten samt antal gjorda utlandsmissioner. Den tredje fasen av intervjun, som består av huvudfrågorna, är den fasen där de mest relevanta frågorna till undersökningen ställts. Dessa frågor är således grundade i teorin men driven av studiens syfte. Under denna fas av intervjun har det varit viktigt att ge soldaten utrymme att utveckla sina tankar och sina resonemang utan att jag avbryter eller skyndar mig att ställa nästa fråga. I den fjärde fasen, som är den avslutande, har jag återigen

ställt frågor som är enklare att besvara men som har koppling till den tredje fasen av intervjun. Här har jag varit öppen för soldaten att tillägga något om hen känt ett behov av det. Jag har även försökt vara öppen för att förtydliga något om soldaten uppfattat något som oklart. När intervjuerna väl har genomförts så har jag valt att välja ut de delar av intervjuerna som är relevanta i förhållande till studiens forskningssyfte (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 80). Ytterligare en sak att lyfta fram är att jag under intervjuerna använt mig av begreppet 'gender' när jag ställt frågor till soldaterna. Jag har således inte använt det svenska ordet 'genus' i mina intervjufrågor. Detta har jag valt att göra för att lättare möta soldaternas kunskapsnivå eftersom att 'gender' är det begrepp som används inom Försvarsmakten. Intervjufrågorna finns som bilaga i slutet av studien.

4.2 Urval av empiriskt material

Handbok Gender är framtagen för att stödja förband, chefer och utbildare att integrera genusperspektivet i krigsplanläggning, insats, utbildning och övning. Handbok Gender ska fungera som ett hjälpmedel för att kunna integrera genusperspektivet och resolution 1325 i beslutande uppgifter. Handboken är uppdelad i instruktioner i tre delar: Teoretiska grunder och ledarskap, genomförande och typscenarier. Den första delen av de tre separata delarna av Handbok Gender består av Teoretiska grunder och ledarskap (1:1) och vänder sig till "alla som vill förstå varför och hur Försvarsmakten integrerar genderperspektivet". Del två, Genomförande (1:2), "ger praktiska råd om hur genderperspektivet kan integreras i verksamheten". Sista delen, typscenarier (1:3), "innehåller ett antal typscenarier som kan användas vid utbildning och integreras i övningar" (Handbok Gender, 2016). Anledningen till att jag valt Handbok Gender som material för denna studie är för att handboken utgör ett relativt nytt empiriskt material.

4.3 Feministisk kritisk diskursanalys

Motiveringen till att använda mig av feministisk kritisk diskursanalys är att den fördelaktigt kan kombineras med teorin. CDA bygger nämligen på poststrukturalistisk språkfilosofi, där vårt tillträde till verkligheten anses gå via språket och som ifrågasätter hur 'givna' meningar existerar kring könsbinärerna 'kvinna' och 'man' (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:10-15), (Bergström & Boréus, 2012: 29). Inom CDA tar man avstånd från att språket eller en diskurs skulle vara konstruerade utifrån en given verkligheten och istället ser man språket som en social

konstruktion som formas utifrån olika sociala kontexter (Bergström & Boréus, 2012: 378). Det övergripande syftet med CDA är att undersöka hur relationerna ser ut mellan diskurser och sociala strukturer då den är kritisk på så sätt att den redogör för hur särskilda sociala strukturer upprätthålls (Ibid 376). Diskurser kan ses som ett upprätthållandet av maktrelationer som belyser hur nära relaterad frågor om identitet är med eventuella institutionella lösningar som kommer att vidtas (Ibid 498).

Jag kommer att förhålla sig till Faircloughs tredimensionella analysverktyg som består av tre dimensioner och som analyseras var för sig och som gör det möjligt att förstå komplexa sociala händelse (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 85), (Fairclough, 2010: 94):

Den första dimensionen utgörs av själva **texten** som uttrycker en aktuell diskurs. Denna dimension har en lingvistisk utgångspunkt som exempelvis meningsuppbyggnader eller hur ord och begrepp relaterar och förekommer tillsammans (Bergström & Boréus, 2012: 375).

Den andra dimensionen omfattas av **diskursiv praktik** som beskriver de aktörer som producerar och konsumerar texten. Här intresserar man sig för hur språket är producerat och hur den konsumeras genom att försöka hitta mönster i en intertextuell kedja som innebär att samma text upprepas i en diskursordning, men i olika former, även kallat interdiskursivitet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 85). Detta görs för att synliggöra om en diskurs konstitueras och/eller reproduceras genom att den hänger samman i en redan befintlig diskursordning. Men eftersom att språket kan förändra diskurser så kan även nya diskurser konstitueras. Detta innebär att själva språket kan förändra diskursordningen om nya teman och diskurser nyttjas (Ibid 76). Med andra ord så kan den diskursiva praktiken bidra med kunskap om hur diskurser reproduceras (Jørgensen Winther & Phillips, 2000: 132).

Den tredje dimensionen innefattas av **social praktik** som beskriver den kontext som formar diskursen och tvärtom, således även hur diskursen formar en kontext. Detta innebär att texten och den diskursiva praktiken kommer placeras i förhållande till den sociala praktiken, alltså i förhållande till den bredare sociala praktik som de är en del av (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 90). Fairclough menar således att fokus i den sociala praktiken berör kopplingen mellan den sociala och diskursiva praktiken. Det är den kritiska diskursanalysens syfte att klargöra dessa kopplingar. Det är även i den tredje dimensionen som många slutsatser framkommer (Fairclough, 2010: 108).

4.4 Operationalisering

När man gör subjektiva tolkningar med textanalyser kan det påverka studiens reliabilitet men genom att vara tydlig med hur man tänkt få fram ett visst resultat kan man undvika detta. Desto mer utvecklat ett analysverktyg är, desto större möjlighet är det att studien får god intersubjektivitet (Bergström & Boréus, 2012: 405-406). Faircloughs analysverktyg har inget schematiskt analysätt och varierar därmed beroende på vad man avser att undersöka i sin studie (Ibid 393). Med en feministiska infallsvinkel kan jag synliggöra om genuskoder produceras och reproduceras i språket och texten utifrån den sociala praktiken, mellan människors relationer till varandra och utifrån människors identiteter (Lazar, 2007: 150). Därför kommer jag att utgå från operationella frågeställningar när jag analyserar texten och soldaternas intervjuer för att underlätta för mig att identifiera teman i texten som ska hjälpa mig att disponera studien:

- **Hur används könsbinärer av Försvarmakten i beskrivningen av en befolkning?**

Denna operationella frågeställning syftar till att undersöka hur genuskoder verkar i Försvarmaktens beskrivning av civila kvinnor och män i ett insatsområde. Med utgångspunkt i teorin så avser frågan således att undersöka hur koderna mellan det feminina och maskulina tas i anspråk i Handbok Gender och hos soldaterna gällande genusarbetet. Detta för att synliggöra om stereotypa beskrivningar av könsbinärerna framställs eller inte.

- **Hur framställs män och kvinnor i Försvarmaktens egna verksamhet?**

Som redogjorts i teorin så har kvinnliga soldaters egenskaper lyfts fram som nödvändiga inför fredsbyggande operationer och som i sin tur bidragit till att jämställdhetsfrågan inom Försvarmaktens verksamhet tenderat att glömmas bort. Denna operationella frågeställning är således relevant i relation till studiens huvudfrågeställning eftersom frågeställningen avser undersöka hur genusarbetet i Försvarmaktens verksamhet beskrivs i handboken respektive vad soldaterna uttrycker. Även denna frågeställning syftar till att synliggöra om stereotypa framställningar av kvinnor och män reproduceras eller inte.

5. Analys

Denna del i studien utgörs av analys utifrån studiens teori och metod. Analysen är strukturerad utifrån de operationella frågeställningarna som redogjorts i studiens metoddel.

5.1 Hur används könsbinärer av Försvarmakten i beskrivningen av en befolkning?

Genusarbetet i stora drag

Inledningsvis redogörs flera sidor för resolution 1325, olika styrdokument samt definitioner av begrepp i Handbok Gender. Som Kerstin Nordenstam (2003) menar så konstrueras kön utifrån sociala och kulturella idéer vilket kan uppfattas som att Försvarmakten försöker påvisa en medvetenhet om. Detta är nämligen något som uttrycks direkt i Handbok Gender: "Gender är de socialt och kulturellt konstruerade föreställningarna om vad det innebär att vara man eller kvinna och som avgör mäns respektive kvinnors position och värde i samhället" (1-1, 2016: 15). I handboken redogörs även att konceptet 'implementering av genderperspektiv' "omfattar män, kvinnor, pojkar och flickor och deras socialt och kulturellt konstruerade könsroller" och beskrivs syfta till att beakta "kvinnors, mäns, pojkars och flickors" olika situationer (1-1, 2016: 11). Det kan tolkas som att Försvarmakten visar en medvetenhet kring att befolkningen i ett insatsområde omfattar olika identiteter som bör beaktas då olika identiteters behov av skydd skiljer sig åt under en konflikt. Även utifrån intervjuerna med soldaterna framställs båda könsbinärerna 'kvinnor och män' som möjliga offer i en konflikt och som bör beaktas när det kommer till skydd av en befolkning. Endast en av soldaterna beskriver kvinnor, utan relation till män, där genusarbetet uttrycks främst relatera till att beakta just kvinnors behov: "Att kunna nå ut även till kvinnor och förse deras behov och ta upp deras frågor [...] tror jag är syftet med hela den här genderpolicyn... eller vad man ska kalla det för". Denna soldat uttrycker inte direkt att genusarbetet även omfattar beaktning av mäns situation vilket kan utläsas som att soldaten underförstått redan anser att genusarbetet även omfattar beaktning av män då denna soldat beskriver implementering av genus som ett arbete för att nå ut *även* till kvinnor. Det kan också utläsas som att denna soldat anser att genusarbetet främst riktar sig till beaktning av kvinnor grundat på att det tidigare har varit tendensen i Försvarmakten (Larsson & Lorentzi, 2010). Resten av soldaterna uttrycker istället direkt att både kvinnor och män i ett insatsområde omfattas av Försvarmaktens genusarbete:

Du får en annan syn på hur män och kvinnor funkar i olika förhållanden till situationer. Det är lättare att anpassas sig [...] Hur vissa saker uppfattas av respektive kön [...]. Hur jag ska förhålla mig till han eller henne.

[Implementering av genderperspektiv innebär att] man kan förhålla sig till män och kvinnor för det kan variera väldigt mycket beroende på vilket land man är i.

Att majoriteten av soldaterna beskriver att genusarbetet berör beaktande av både kvinnor och män i en befolkning kan tolkas som att diskursen kring genusarbetet domineras av att båda könsbinärerna omfattas av genusarbetet. Utifrån detta så kan det uppfattas som att Försvarsmakten till stor del överkommit utmaningen av att implementering av genusperspektiv endast ansetts adressera kvinnor som länge lyfts fram som en del av soldaternas uppgifter att komma till undsättning för utsatta kvinnor (Eduards, 2012). När genusarbetet beskrivs i stora drag så kan det uppfattas som att stereotypa tankar kring könen inte dominerar, varken i handboken eller hos soldaterna.

Genusarbetet i fråga om sexuellt våld

När diskussionen kring genusarbetet 'skalas av' och vi går in djupare kring ämnet framkommer det dock att soldaterna inte reflekterar kring kvinnors och mäns utsatthet i en konflikt när det kommer till sexuellt våld. Sexuellt våld tas dock upp i Handbok Gender utifrån resolution 2160. I handboken beskrivs specifikt att även män och pojkar kan utsättas för sexuellt våld: "Sexuellt våld [kan även] drabba män och pojkar" (1-1, 2016: 21). Det sexuella våldet adresseras även som problematiskt för kvinnor och flickor när internationell humanitär rätt (IHR) beskrivs i handboken: Även om IHR i allt väsentligt är könsblind och ingen åtskillnad får göras på grund av kön, så finns det ett antal situationer där kön har betydelse. Detta gäller främst kvinnor". Samtidigt nämns att kvinnor kan vara extra utsatta för sexuellt våld och tvångsprostitution (1-1, 2016: 18). Utifrån Handbok Gender kan det utläsas som att Försvarsmakten försöker frångå att konceptet genus, som Heathcote och Otto (2014) och Shepherd (2008) menar oftast skapat föreställningar om att endast adressera kvinnor och att det är ett koncept som även bör adressera män då även män kan utsättas för sexuellt våld.

Det som uttrycks återkommande i Handbok Gender är således att de både könsbinärerna framställs som utsatta grupper att beakta i en väpnad konflikt med fokus på sexuellt våld: "Särskild uppmärksamhet bör läggas på förekomsten och betydelsen av sexuellt och könsbaserat våld, där både män och kvinnor kan vara offer och förövare" (1:2, 2016: 18). Samtidigt beskrivs kvinnor som avgörande för att förebygga sexuellt våld mot kvinnor och flickor i Handbok Gender: "Kvinnor bör inkluderas i arbetet med att skydda kvinnor och flickor från sexuellt våld" (1-1, 2016: 20). Vad som kan utläsas i Handbok Gender är således att Försvarsmakten försöker undvika att reproducera bilden av kvinnor som offer genom att dels framställa kvinnor som sin 'egen beskyddare' och dels genom att inte reproducera stereotyp framställning av att män innehar rollen som beskyddare för kvinnor. Detta tolkas utifrån feministisk poststrukturalism som menar att stereotypa föreställningar kring könen annars tas för givna (Bergström & Boréus, 2012) där män tillskrivs rollen som beskyddare och kvinnor tillskrivs rollen som offer. Handbok Gender beskriver således kvinnor som avgörande för att förebygga sexuellt våld mot kvinnor och flickor samtidigt som män beskrivs utgöra möjliga offer för sexuellt våld. Soldaterna misslyckas helt med att adressera sexuellt våld som ett problem för både kvinnor och män.

Fokus på att skydda

I Handbok Gender beskriver Försvarsmakten återkommande att könsbinärerna utgör både offer och förövare och framställer således inte könen utifrån stereotypa roller. Detta kan utläsas i bland annat ett typscenario som beskrivs i handboken:

Ett stort antal kvinnor, äldre män och barn har förhindrats att fly. Flyktingar berättar också att vissa unga kvinnor har värvats av fienden för att utgöra en civil ordningsmakt. [Befolkningen] har vid flera upprepade tillfällen blivit attackerade av grupper av män i uniformsliknande kläder (1:3, 2016: 12-13).

Utifrån ovanstående citat, och återkommande beskrivningar av kvinnor och män som både offer och förövare, kan det analyseras som att Försvarsmakten försöker undvika att reproducera stereotypa föreställningar kring könsbinärerna i Handbok Gender. Med andra ord går

Försvarsmakten emot de normer och regler som annars präglat föreställningar kring könsbinärer (Peterson, 2010).

Även om soldaterna inte reproducerar framställningen av kvinnor som offer genom att de inte tillskriver kvinnor feminina koder och istället beskriver båda könsbinärerna som offer i ett konfliktområde så skiljer sig texten i handboken och soldaternas uppfattningar åt. Även om soldaterna uttrycker att båda könsbinärerna utgör potentiella offer i ett konfliktområde så uttrycker de varken att något *specifikt kön eller att både könsbinärerna* utgör ett potentiellt hot eller potentiell förövare. Soldaterna hänvisar således till båda könsbinärerna när det kommer till skydd av en befolkning men reflekterar inte över könsbinärerna när det kommer till vem som utgör förövaren. För att sammanfatta så här långt så skiljer sig handbokens riktlinjer och soldaternas uppfattningar åt på så vis att Handbok Gender är mycket mer djupgående i vad begreppet 'gender' innefattar medan soldaternas uppfattningar är mycket mer ytliga i sina uttalade reflektioner. Sasson-Levy (2011) menar att militära institutioner är starkt förknippade med föreställningar av mäns plikt att försvara. Det kan således uppfattas som att soldaterna icke-uttalade reflektion kring att både kvinnor och män kan utgöra offer såväl som förövare är en normbrytande tanke som har svårt att ta plats i en maskulint dominerad kontext (Persson, 2010). Detta baserat på att militära institutioner domineras av maskulina koder (Jansson & Freidvall, 2011).

Identiteter utöver kön

Även om soldaterna adresserar genusarbetet till både kvinnor och män som möjliga offer i en konflikt så missar soldaterna att genus även berör andra identiteter utöver kön. Endast en av soldaterna uttrycker en medvetenhet om att beakta olika identiteter inom konceptet 'genderperspektiv': "För att spegla samhällen, hur man behandlar människor lika har ju lika stor del till hur man behandlar kön lika eller sexualitet lika [eller] åldrar lika".

Genom att beakta olika identiteter utöver kön undviks nämligen att universella gendernormer påtvingas och att maktrelationer, som baseras på andra identiteter utöver kön, blir osynliga (Heathcote och Otto, 2014), (Kronsell, 2012). I Handbok Gender så framläggs denna medvetenhet: "Framträdande kvinnliga samhällsföreträdare och homosexuella män har bland andra attackerats och flera har blivit dödade eller mycket svårt skadade" (1:3, 11). Kvinnorna i typscenariet framställs således som samhällsföreträdare vilket kan tolkas som att Försvarsmakten vill undvika att reproducera framställningen av kvinnor som offer och

tillskriver därmed kvinnor en 'maktroll' i detta exempel. Män beskrivs som utsatta i en konflikt genom att män tillskrivs en annan identitet utöver sitt kön vilket är något som återkommer i typscenarierna i Handbok Gender: "Ett antal unga flickor och homosexuella män har vid upprepade tillfällen blivit attackerade av grupper av män i uniformsliknande kläder" (1:3, 13). Utöver tillskriven identitet, som sexuell läggning, tillskrivs även män som funktionsnedsatta genom bland annat ålder: "De flesta är kvinnor och barn men det finns också en grupp äldre män med olika åldersrelaterade funktionshinder" (1-3, 2016: 13). Sexualitet och ålder är således något som återkommande tillskrivs män i framställningen som utsatta i Handbok Gender. Det som således går att utläsa är att beskrivningen av kvinnor som utsatta inte omfattar andra identiteter i lika stor uträkning som när män beskrivs som utsatta. Detta kan uppfattas som Försvarens förståelse för hur maktfördelningen mellan kvinnor och män generellt ser ut då kvinnor oftast inte behöver tillskrivas 'en svagare identitet' för att utgöra en underordnad grupp. Detta grundas på hur genuskoder baseras på att det feminina antas stå underordnat det maskulina (Nordensten, 2003). Detta kan tolkas som att Försvarens försöker integrera olika kategorier som omfattar fler identiteter utöver kön för att inte maktrelationer mellan feminina och maskulina koder förblir osynliga vilket är risken om andra identitet inte tas in i beräkning (Kronsell, 2012). Genom användandet av könsbinärer i Handbok Gender visar Försvarens således en medvetenhet kring att beakta olika identiteter till skillnad från soldaterna där endast en soldat nämner att genusarbetet omfattar beaktande av andra identiteter utöver kön.

Genuskoder genom 'Vi' och 'dem'

I Handbok Gender så nämns att genusarbetet även omfattar nationellt perspektiv: "Från ett nationellt perspektiv är det viktigt att ta hänsyn till att 1325 omfattar alla organisationer och institutioner som har till uppgift [att] verka vid en väpnad konflikt" (1-1, 2016: 19-20).

Detta går att utläsa som att implementering av genusperspektiv inte endast innefattar Försvarens arbete i andra länder utan att genusperspektiv även bör tillämpas i Sverige. Även i typscenarierna i handboken så framställs genusarbetet tillämpas på den svenska befolkningen liksom en befolkning i ett annat land. Genusperspektiv framställs vara tillämpligt, både i "Mälardalen", såväl som i "utvecklingsländer" (1:3, 12-19). Typscenarierna utspelar sig således även i Sverige vilket kan förstås som att Försvarens vill framföra att implementeringen av genusperspektiv inte endast projiceras på en annan befolkning i ett annat land. Detta förhållningssätt skiljer sig dock åt från hur soldaterna uppfattar genusarbetet. Precis

som Jansson och Freidvall (2011) menar så existerar inbäddade normer och värderingar som privilegierar svenskarna i relation till en befolkning i utlandet vilket jag kan utläsa utifrån vad soldaternas uttrycker om genusarbetet i relation till en utländsk befolkning: ”Jag brukar resonera som så...alltså sunt förnuft...liksom... Och det är väl någonting som Sverige är ganska duktiga på [...]”. Detta förhållningssätt är något som de flesta av soldaterna uttrycker återkommande:

Jag tror att vi i Sverige är rätt duktiga på det sen tidigare. Det är mycket med [...] Jämställdhet som vi har i det här landet. Däremot tror jag att det (jämställdhet) brister en viss del i andra länder.

Utifrån feministisk poststrukturalism kan detta utläsas utifrån hur genuskoder mellan ‘den andre’ uttrycker sig då ens egna grupp anses överlägsen en annan grupp (Kronsell & Svedberg, 2012). Även om soldaterna inte beskriver ‘de andra’ genom att tillskriva ‘de andra’ feminina koder så uttrycker soldaterna sin egen överlägsenhet i att vara jämställda. Detta insinueras även utifrån soldaternas bristande reflektion kring sin egen roll eller Försvarmaktens roll gällande vem som utfärdar våld mot en befolkning. I ett typscenari i handboken beskrivs kvinnor ha utsatts för sexuellt våld vilket Försvarmakten däremot påvisar en medvetenhet om att ta sin egen verksamhets roll i beaktning: “Det går också ett rykte [...] att det kan vara soldater ur Försvarmaktens bataljon” (1-3, 2016: 13). Soldaternas egna roll när det kommer till befolkningens utsatthet för sexuell exploatering och våld är alltså ingenting som soldaterna uttalar en reflektion kring vilket skiljer sig från vad som beskrivs kring genusarbetet i Handbok Gender. I Handbok Gender nämns exempelvis vikten av att rapportera till högre chef ifall misstanke om sexuell exploatering förekommer som begås av “*den egna truppen*, allierade och/eller övriga aktörer inom ett operationsområde” (1-1, 2016: 29). Dock används inga könsbinärer i beskrivningen av Försvarmaktens beaktning av sin egen roll vilket kan uppfattas som att Försvarmakten återigen inte vill förmedla stereotypa bilden av att främst män utgör förövaren för sexuellt våld. Sålunda kan detta tolkas som att det existerar en föreställning hos soldaterna, som grundar sig på en kulturell överlägsenhet gentemot en utländsk befolkning och som yttrar sig i genuskoder men som inte kan utläsas utifrån vad som beskrivs i Handbok Gender.

5.2 Hur framställs män och kvinnor i Försvarmaktens egna verksamhet?

Genusimplementering och jämställdhet

I Handbok Gender så framgår det återkommande att genusarbetet syftar till att skapa förutsättningar för att både kvinnor och män ska kunna delta i Försvarmaktens verksamhet på lika villkor. Detta beskrivs i principen deltagande utifrån resolution 1325 som ska integreras i Försvarmaktens egna verksamhet: "Principen deltagande i en militär verksamhet innebär att kvinnor har rätt att delta i Försvarmaktens verksamhet på samma villkor som män" (1-1, 2016: 25-28). Samtidigt framgår det tydligt att jämställdhetsarbetet i verksamheten riktar sig till att främst öka kvinnors deltagande: "För Försvarmaktens del betyder det att verka för att antalet kvinnor som är anställda soldater, sjömän och officerare ökar på alla nivåer och i alla förband, skolor och centra" (1-2, 2016: 13). Vad som kan utläsas utifrån detta är att genusarbetet i den egna verksamheten uttrycks som arbetet mot ökad jämställdhet. Jämställdhet beskrivs beröra både kvinnors och mäns förutsättningar i verksamheten men där främst kvinnor beskrivs ha en betydande och avgörande roll för att jämställdhet ska kunna uppnås.

Som i framställningen av kvinnors och mäns utsatthet gällande sexuellt våld i en civilbefolkning beskrivs kvinnor och män även som potentiellt utsatta för könsbaserade trakasserier inom den egna verksamheten: "Det är viktigt att det finns tydliga rapporteringsvägar om någon upplever att han/hon utsätts för könsdiskriminering eller sexuella trakasserier [...]" (1-1, 2016:33). Baserat på detta så kan det återigen utläsas att Försvarmakten vill frångå stereotyp tänkande, på samma sätt som genusarbetet framställs tillämpas på en befolkning i ett insatsområde gällande sexuellt våld, där både kvinnor och män framställs utgöra möjliga offer för sexuellt våld. Detta kan uppfattas som att Försvarmakten försöker inkludera andra identiteter som inte är förenliga med stereotypa tankar kring kvinnor och män och där stereotypa tankar även kan utgöra kränkningar mot män. Detta grundas på att feminina koder inte endast underkastar kvinnor då även män som frångår en maskulint dominerande norm kan marginaliseras eller underordnas (Petersen, 2010). Detta kan också tolkas som att Försvarmakten inte vill framlägga bilden av svenska män i den egna verksamheten som förövre gentemot verksamhetens kvinnor. Denna tolkning baseras på att det enda tillfället som män beskrivs utgöra ett hot mot kvinnor, i handboken, är när den svenska lagstiftningen förklaras "[...] strävan efter att bekämpa mäns våld mot kvinnor" (1-1, 2016: 22). En reflektion kring detta är att enda gången som mäns våld mot kvinnor nämns så sker det utan att direkt

relateras till Försvarsmaktens verksamhet. Mäns våld mot kvinnor beskrivs endast med koppling till svensk lagstiftning.

Soldaterna uttrycker inte någon reflektion kring vad genusarbetet omfattas av inom den egna verksamheten. När frågan om hur 'genderperspektiv' kan tillämpas i Försvarsmaktens egna verksamhet ställs så svarar majoriteten av soldaterna att "vi är redan jämställda". Utifrån teorin kan det tolkas som att soldaterna fortfarande uppfattar att implementeringen av genusperspektiv är ett arbete mot ojämställda villkor i insatsområdet utomlands precis som Persson (2010) kommit fram till i sin forskning. Något som soldaterna nämligen betonar är att genusarbetet främst syftar till att beakta kulturella skillnader i ett insatsområde och inkluderar inte arbete för ökad jämställdhet inom den egna verksamheten:

Gender (berör) kulturella värderingar [...]. Jag har svårt att förstå hur man ska applicera gender i Sverige [...] om man liksom tar bort det som alla i stort sätt redan vet om gender med kulturella saker så är vi nere på jämställdhet... då har vi tappat hela genderämnet. Jag förstår inte hur man kan applicera genderawerness i Sverige för oss...Alltså som svenskar [...]. Vi ska lära oss någonting mer än att bara prata om jämställdhet.

Endast en av soldaterna uttrycker direkt att genusperspektiv relaterar till jämställdhet inom den egna verksamheten och inte endast till arbetet som bedrivs internationellt. Soldaternas uppfattning om implementeringen av genusperspektiv domineras således av tankar kring att genusperspektiv främst berör beaktning av en utländsk befolkning utifrån deras kön. Som tidigare forskning även påvisat kan detta tolkas som att det fortfarande existerar en förstärkt självbild av de svenska soldaterna som "jämställda, upplysta och moderna" i förhållande till en befolkning i ett insatsområde utomlands (Persson, 2010). I Handbok Gender beskrivs genusarbetet omfatta arbete för att öka jämställdheten inom Försvarsmakten vilket berör både kvinnor och män medan det som kan utläsas av soldaterna är att de inte riktigt vet vad begreppet 'gender' innebär och som därmed uppfattas som icke tillämpningsbart på varken kvinnor eller män i den egna verksamheten.

Föreställningar om den kvinnliga soldaten

Föreställningen om kvinnliga soldater i Försvarmakten har oftast omfattats av att hon ska bidra med sina kvinnliga egenskaper och därmed verka som en tillgång för Försvarmakten genom att nå ut till andra utsatta kvinnor (Kronsell, 2012), (Eduards, 2012). I Handbok Gender görs ingen skillnad på kvinnliga och manliga soldater när det kommer till hur arbetet kring inhämtning av information av en befolkning beskrivs: "Soldater uppsöker kvinnor, flickor, män och pojkar vid patrullering i relevant område" (1:2, 2016: 17). I arbetsbeskrivningen kring inhämtning av information från en befolkning så beskrivs befolkningen utifrån kategorier av kön men utan köns kategorisering av soldaterna. I Handbok Gender så framställs således ingen särskild distinktion mellan kvinnliga och manliga soldater där varken kvinnliga eller manliga soldater tillskrivs specifika egenskaper utifrån sitt kön som ett sätt att effektivisera Försvarmaktens arbete. Detta kan tolkas som att Försvarmakten försöker att sudda ut länken mellan militären och män som länge ansetts som det normala (Kronsell, 2015). Genom att beskriva soldater som okönade kan det uppfattas som att Försvarmakten försöker beakta socialt konstruerade och stereotypa tankar kring kön som oftast anses som "naturliga" (Lazar, 2007), (Peterson, 2010) och som bland annat skapat föreställningar om att kvinnliga soldater främst är kvinnor medan manliga soldater främst är soldater (Kronsell, 2012). Det kan också utläsas som att Försvarmakten vill framhäva föreställningen om att både kvinnliga och manliga soldater utgör rollen som beskyddare vilket Annika Bergman Rosamond och Annica Kronsell (2017) även framlagt i sin artikel.

Förhållningssättet utifrån Handbok Gender överensstämmer dock inte med vad soldaterna uttrycker: "Vi kan ju nyttja [kvinnliga soldater] på ett sätt kopplat till just kvinnor. Det kanske inte är män som ska ta frågorna utan kvinnor kanske behöver prata med kvinnor". Majoriteten av soldaterna uttrycker att kvinnliga soldater utgör en särskild funktion i Försvarmakten: "[Tjejer] kan ju göra grejer som inte killarna kan just mot kvinnor och barn och hur det ses där nere [i insatsområdet]... tjejer är ju bra på andra grejer som behövs". Majoriteten av soldaterna uttrycker således att den kvinnliga soldaten är en resurs genom sina egenskaper som just kvinna vilket i sig reproducerar distinktionerna mellan kvinnor och män inom Försvarmakten (Persson, 2010). En av soldaterna uttryckte sig dock annorlunda. Denne soldat uttryckte vikten av att inte göra skillnad på kön inom verksamheten och utan vidare betoning på att det ena könets tillskrivna egenskaper utgör en särskild fördel för Försvarmaktens uppgift: "När man inkluderar kön i det hela då tycker jag att det görs skillnad på kön [...]. Då tar man ju och definierar människors handlingar utefter deras kön". En av soldaterna uttrycker således ett

förhållningssätt utifrån feministisk poststrukturalism som är förenligt med vad som kan utläsas med vad Handbok Gender vill förmedla. Annars skiljer sig soldaternas uppfattning åt avsevärt med de riktlinjer som framställs i handboken där distinktionen mellan kvinnliga och manliga soldater reproduceras.

5.4 Resultat

Skillnader mellan Försvarsmaktens riktlinjer och soldaternas uppfattningar

När genusarbetet diskuteras i stora drag av soldaterna så utläses ingen diskurs som domineras av stereotypa tankar kring könen. Vid 'första anblick' uppfattas soldaternas uppfattningar kring genusarbetet som förenliga med de riktlinjer som beskrivs i Handbok Gender då soldaterna uttrycker att genusarbetet bör tillämpas för både kvinnors och mäns behov. Men när en mer djupgående analys görs på vad soldaterna uppfattar att genusarbetet innebär så blir det tydligt att soldaternas uppfattningar och Försvarsmaktens riktlinjer skiljer sig åt avsevärt. Detta grundas på hur Handbok Gender tar upp att genusarbetet omfattar beaktande av sexuellt våld, olika identiteter utöver kön, beaktning av Försvarsmaktens egen roll i relation till en befolkning i ett insatsområde samt jämställdhet inom den egna verksamheten. De riktlinjer som beskrivs i Handbok Gender kan uppfattas utgå från ett feministisk poststrukturalism förhållningssätt då stereotypa framställningar av kvinnor och män undvikas att reproduceras.

Den dominerade diskursen som kunnat utläsas hos soldaternas reflektioner kring genusarbetet är att det existerar en 'kulturell överlägsenhet' gentemot en befolkning i ett insatsområde i ett annat land då genusarbetet främst uppfattas vara tillämpningsbart på en utländsk befolkning. Sålunda har analysen kunnat påvisa att soldaterna inte vet vad 'gender' omfattas av då genusarbetet inte uttrycktes vara tillämpningsbart inom den egna verksamheten. Även om en soldat uttryckte ett mer förenligt förhållningssätt, med de riktlinjer som beskrivs i Handbok Gender, så blir den soldatens uppfattningar verkningslösa eftersom att dominerande normer verkar systematiskt och institutionellt och inte på valet av den enskilde individen (Peterson, 2010). Vad implementering av genusperspektiv omfattas av skiljer sig således avsevärt åt mellan de riktlinjer som beskrivs i Handbok Gender och soldaternas uppfattningar.

När Försvarmaktens riktlinjer och soldaternas uppfattningar är förenliga

Även om riktlinjerna i Handbok Gender kan uppfattas utgå från ett poststrukturalistiskt förhållningssätt genom att försöka undvika att reproducera stereotypa föreställningar av män som beskyddare och kvinnor som offer så blir det problematiskt när Försvarmakten framhåller att män utgör möjliga offer genom att tillskriva män feminina koder genom ålder eller sexualitet. Detta kan tolkas som att friska, heterosexuellt män sålunda endast kan utgöra potentiella förövare eller beskyddare och kan således inte anses som en grupp som även kan utgöra offer i en konflikt. Detta kan tolkas som att maskulina normer upprätthålls och tillåts dominera vilket är förenligt med Försvarmaktens identitet och syfte som baseras på föreställningen av att män utgör beskyddare/försvare (Sasson-Levy, 2011). Precis som påvisats i studiens metoddel så kan diskurser nämligen ses som ett upprätthållande av maktrelationer som belyser hur identitet relaterar till eventuella institutionella lösningar eller åtgärder (Bergström & Boréus, 2012). Men andra ord kan det förstås som att Försvarmaktens framställning av kvinnors och mäns utsatthet i ett insatsområde baseras på Försvarmaktens roll som försvare och/eller beskyddare. Detta grundas även på hur kvinnor och män framställs utgöra lika viktiga roller inom Försvarmaktens verksamhet men utan att framhäva distinktioner mellan könen i Handbok Gender. Det som kunnat utläsas är även att när sexuellt våld beskrivs i Handbok Gender så tillskrivs inte hotet/förövarna kön i samma utsträckning som i framställningen av offren då både män och kvinnor framställs som utsatta. Det är således problematiskt när kvinnor lyfts fram som potentiella förövare bland en befolkning samtidigt som kvinnor framställs som 'sin egen beskyddare' när förövarna av sexuellt våld inte adresserar män som förövare i lika stor utsträckning i Handbok Gender. Detta kan förstås som att Försvarmakten behandlar båda könen lika utifrån maskulina normer istället för att lägga fokus på att förändra maskulina normer (Eduards, 2012). Med andra ord finns en antydning till att språket i Handbok Gender ska uppfattas som könsneutralt men i processen så bortser Försvarmakten från problemet av att maskulina normer gynnas och som således tillåts att dominera baserat på Försvarmaktens identitet och syfte. På så vis är Försvarmaktens riktlinjer förenliga med soldaternas uppfattningar kring implementering av genusperspektiv eftersom att både riktlinjerna och soldaternas uppfattningar upprätthåller dominerande maskulina normer.

6. Slutdiskussion

Studien har kunnat påvisa att Försvarens riktlinjer och soldaters uppfattningar skiljer sig avsevärt åt när det gäller vad genusarbetet omfattas av. Som uppsatsförfattare upplevde jag att soldaterna hade det svårt att uttrycka sig när de svarade på intervjufrågorna. Det har således varit svårt att få uttömmande svar av soldaterna vilket i sig kan förstås som att soldaterna har bristande kunskaper i ämnet. När Handbok Gender och soldaternas uppfattningar placeras i förhållande till en bredare social praktik, med koppling till Faircloughs modell, så kan det förstås som att Handbok Genders uppkomst i sig tyder på att soldater ofta har stereotypa tankar kring könen vilket försvårar genusarbete som Försvarens blivit tilldelad av högre instanser. Sex sidors redogörelsen för resolution 1325, andra styrdokument samt definitioner av olika begrepp i Handbok Gender kan även tolkas som att det existerar en medvetenhet i Försvarens om att soldaters förmåga att kontextualisera genusarbetet är bristfällig. En annan reflektion är att soldaternas kunskap kring konceptet genusperspektiv inte ökar av att Försvarens beskriver genusarbetet utifrån engelska begreppet 'gender' då det kan uppfattas som att genusarbetet främst bör tillämpas i ett insatsområde utomlands. Utifrån detta så tas fokus bort från att genusarbetet även omfattar Försvarens verksamhet och som i sin tur främjar soldaternas föreställningar av att vara 'kulturellt överlägsna' en befolkning i utlandet. Dock visar studien att Försvarens identitet och syfte att försvara snarare främjar maskulina normer i Handbok Gender genom att främst producera föreställningar av att både kvinnor och män utgör beskyddare och förövare i ett konfliktområde snarare än att producera framställningen av att män, som endast män och utan tillskriven feminin kod, även kan utgöra offer och således inte endast inta rollen som beskyddare eller förövare. På så sätt upprätthålls maskulina normer i Handbok Gender vilket är förenligt med vad som även uttrycks av soldaterna.

6.1 Framtida forskning

Det vore intressant att undersöka hur implementering av genusperspektiv skiljer sig åt mellan olika förband. Detta baserar jag min egna erfarenhet av att olika förband skiljer sig åt i vilka maskulina normer som dominerar. Detta kan tänkas bero på att de olika förbanden har olika operativa syften och förmågor och således olika kulturer i hur maskulinitet ges i uttryck. De olika traditionerna genom historien mellan de olika förbanden präglar såväl förbandets mentalitet och inställning när det kommer till genusfrågor och där genusarbetet möter olika stora utmaningar. Därmed ligger det i mitt intresse att genomföra en jämförande studie mellan

olika förband när det kommer till soldaters uppfattningar om implementering av genusperspektiv. Intressant vore även att utforska hur Försvarens genusarbete utvecklar sig de närmsta åren med tanke på att Sverige numera börjat rikta mer fokus på säkerhet kring närområdet.

Referenser

Aggestam, Karin & Bergman-Rosamond, Annika. 2016. Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics and Gender" i *Ethics and International Affairs*, Vol. 30 Issue 3. s. 323-334.

Bergman Rosamond, Annika & Kronsell, Annica. 2017. 'Cosmopolitan Militaries and Dialogic Peacekeeping: Danish and Swedish Women Soldiers in Afghanistan' i *International Journal of Feminist Politics*. [Elektronisk resurs]. Routledge.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina. 2012. Textens mening och makt. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur. s. 353-415.

Eduards, Maud. 2014. Jämställdhetspolitikens militarisering i *Kritiska gemenskaper: att skriva feministisk och postkolonial vetenskap*. Lund: Genusvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Sida 37-48.

Egnell, Robert, Hojem, Petter & Berts, Hannes. 2014. *Gender, military effectiveness, and organizational change: the Swedish model*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) 2012. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Fairclough, Norman. 2001. Critical discourse analysis as a method in social scientific research i *Methods of critical discourse analysis* . STAD. BOKFÖRLAG. s. 121-136

Fairclough, Norman. 2010. *Critical discourse analysis*. Edinburgh: Pearson education limited.

Försvarsmakten. 2016. Handbok gender - Teoretiska grunder och ledarskap.

<http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-gender-1-1-2016.pdf>. (Hämtad 2018-03-28).

Försvarsmakten. 2016. Handbok Gender - Genomförande. <http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-gender-1-2-2016.pdf> (Hämtad 2018-03-28).

Försvarsmakten. 2016. Handbok Gender - Typscenarier.

<http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-gender-1-3-2016.pdf>. (Hämtad 2018-03-28).

Heathcote, Gina. & Otto, Dianne. (red.) 2014. *Rethinking peacekeeping, gender equality and collective security* [Elektronisk resurs]. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Höglund, Kristine & Öberg, Magnus (red.). 2011. *Understanding peace research: methods and challenges*. London: Routledge

Jansson, Maria och Freidvall, Lenita. (red.). 2011. *Politik och kritik: En feministisk guide till statsvetenskap*. Studentlitteratur AB: Lund. Sida 9-27

Kronsell, Annica. 2012. *Gender, sex and the postnational defense: militarism and peacekeeping*. Oxford: Oxford University Press.

Kronsell, Annica & Svedberg, Erika (red.). 2012. *Making gender, making war: violence, military and peacekeeping practices*. New York: Routledge

Larsson, Annika & Lorentzi, Ulrika. 2010. *Actors for sustainable peace: Putting UN Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security into practice*. Stockholm: TMG Sthlm.

Lazar, M. Michelle. 2007. *FEMINIST CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS* Articulating a feminist discourse praxis. *Critical Discourse Studies* Vol. 4, No. 2. Routledge. S 141–164

Nordenstam, Kerstin. 2003. *Genusperspektiv på språk*. Stockholm: Högskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning. http://www.ipd.gu.se/digitalAssets/835/835970_sprak.pdf. (Hämtad 2017-07-25).

Peterson, V. Spike. 2010. Gendered Identities, Ideologies, and Practices in the Context of War and Militarism i *Gender, War and Militarism: Feminist perspectives*. Santa Barbara, Calif.: Praeger. s. 17-29

Persson, Alma. 2010. "Framåt, gubbar!": Genus och militär praktik i ett internationellt insatsförband, *Tidskrift för genusvetenskap*, 1-2, 144-164.

Regeringen. 2012. Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Försvarmakten. Stockholm http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/regleringsbrev/regleringsbrev_2013.pdf (Hämtad 2017-03-24)

Regeringen. 2016. "Regeringens handlingsplan för perioden 2016-2020 för att genomföra

säkerhetsrådets resolution 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet”. Regeringskansliet, Stockholm
<http://www.government.se/49ef7e/contentassets/8ae23198463f49269e25a14d4d14b9bc/swedens-national-action-plan-for-the-implementation-of-the-united-nations-security-council-resolutions-on-women-peace-and-security-2016-2020-.pdf> (Hämtad 2017-06-22).

Regeringen. 2017. “Budget 2018: Ökad militär förmåga och förstärkning av totalförsvaret”.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/09/budget-2018-okad-militar-formaga-och-forstarkning-av-totalforsvaret/> (Hämtad 2018-05-19).

Sasson-Levy, Orna. 2011. *The Military in a Globalized Environment: Perpetuating an ‘Extremely Gendered’ Organization* i Handbook of GENDER, WORK & ORGANIZATION. Wiley, s 391-410

Shepherd, Laura J. 2008. *Gender, violence and security: discourse as practice*. London: Zed

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Svarspersoner och intervju

Svarspersoner	Antal år i Försvarsmakten	Antal gjorda missioner	Datum för intervju	Intervjuform
Soldat 1	6 år	En mission	2016-11-21	Telefon
Soldat 2	7 år	Två missioner	2016-11-28	Telefon
Soldat 3	5 år	En mission	2016-11-30	Telefon
Soldat 4	3 år	En mission	2016-12-01	Möte/träff
Soldat 5	5 år	En mission	2016-11-30	Telefon
Soldat 6	5 år	En mission	2016-11-30	Telefon
Soldat 7	4,5 år	En mission	2016-11-29	Telefon
Soldat 8	5 år	En mission	2017-07-31	Telefon
Soldat 9	6 år	En mission	2017-07-30	Telefon
Soldat 10	7,5 år	Två missioner	2017-07-31	Telefon

Bilaga 1 Intervjufrågor

- Vad anser du om Försvarmakten arbete för att implementera genderperspektiv?
- Vad anser du är syftet med att Försvarmakten implementerar genderperspektiv i sin verksamhet?
- Hur gör du när du implementerar genderperspektiv i ditt arbete som soldat?
- På vilket sätt uppfattar du att din närmsta chef integrerar genderperspektiv i verksamheten?
- Vad anser du om att genderperspektiv implementeras i Försvarmaktens verksamhet som bedrivs i Sverige?
- Hur gör du för att jämställdheten inom verksamheten ska bli bättre i Försvarmakten?